

УДК 930.25(477)

Р. О. ЗАГОРУЛЬКО*

ІЗ ДОСВІДУ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ-МУЗЕЮ ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (далі ЦДАМЛМ України) – найбільше на теренах України місце зберігання документів літературно-мистецького профілю, які є важливою і невід’ємною складовою Національного архівного фонду (НАФ). Станом на 1 січня 2017 р. у його сховищах зосереджено 1414 фондів, які включають 308 тис. одиниць зберігання та 165 тис. документів у розсіпу¹.

Основна частина архівного фонду ЦДАМЛМ України представлена особовими фондами літературних, музичних, театральних і кінодіячів, майстрів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва². Цілком зрозуміло, що таке різноманіття сфер діяльності фондоутворювачів не могло не накласти відповідний відбиток на їхні архіви, надзвичайно строкаті як за своїм якісним, так і кількісним складом. Науково-технічне опрацювання останніх, яке задля забезпечення доступу до них дослідників регулярно здійснюють працівники ЦДАМЛМ України, дозволило з часом накопичити значний досвід у науковому описуванні окремих груп документів. Беручи до уваги його потенційну користь як для наступних поколінь працівників архіву-музею, так і для сучасних колег із інших вітчизняних архівних установ, керівництво ЦДАМЛМ України прийняло рішення розпочати підготовку серії методичних рекомендацій із наукового описування документів особових фондів діячів того чи іншого виду мистецтва.

Першою “ластівкою” цього проекту стали методичні рекомендації з наукового описування фондів особового походження діячів театрального мистецтва (авторів і режисерів-постановників), підготовлені головним спеціалістом відділу довідкового апарату та обліку документів Т. С. Хардаєвою у 2010 р.³.

Пояснюючи у вступі актуальність, мету та завдання своєї розробки, її автор зазначає: “Документальні матеріали архівних фондів особового походження діячів театрального мистецтва, зокрема акторів та режисерів-постановників, є однією з найважливіших груп історичних джерел.

* *Загорулько Ростислав Олександрович* – кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу довідкового апарату документів Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України.

Їх значення особливо цінне для вивчення історії театрального мистецтва, а особливо тих сторін, де на перший план виступає індивідуальна творчість. [...] Існуюча науково-технічна⁴ література не охоплює всіх науково-методичних питань, які виникають під час науково-технічного опрацювання документів діячів театрального мистецтва. У зв'язку з цим були відібрані фонди театральних режисерів-постановників та акторів Белоусова М. М., Бучми А. М., Грипича В. Г., Копержинської Н. К., Ріпка О. М., Твердохліба І. Й. та ін., відповідно до яких і розроблено дані рекомендації. Метою та основними завданнями рекомендацій є висвітлення специфіки та послідовне роз'яснення основних принципів та методів роботи з творчими документами діячів театрального мистецтва”⁵.

Серед питань, розглянутих у методичних рекомендаціях: організація роботи з документами театральних діячів, їхня систематизація у межах розділу “Творчі документи”, формування з них одиниць зберігання тощо. Основні положення рекомендацій унаочнено рядом прикладів. Наприкінці вміщено додатки: орієнтовну схему систематизації документів акторів та режисерів театру в розділі “Творчі документи”, а також схеми систематизації творчих документів у фондах актриси С. В. Федорцевої (Ф. 173) та актора, режисера, театрального педагога В. С. Василька (Міляєва) (Ф. 653).

У 2011 р. стараннями працівників ЦДАМЛІМ України з'явилися ще одні методичні рекомендації з наукового описування особових фондів митців. Цього разу – діячів музичного мистецтва (композиторів, артистів-виконавців, музикознавців, педагогів)⁶. Упорядник – фахівець відділу довідкового апарату та обліку документів Ю. В. Бентя – розглянула особливості систематизації та наукового описування творчих документів музичний діячів (на рівні розділу опису й одиниці зберігання), формування з них справ, складання заголовків останніх. Наголошуючи у вступі на потужному джерельному потенціалі особових фондів діячів музичного мистецтва, які “репрезентують не лише персональний доробок видатних діячів українського музичного мистецтва, а й дозволяють скласти уявлення про становлення, розвиток та сучасний стан вітчизняної та світової культури, її історичні передумови, етапи еволюції та доробок окремих осіб”, автор також зазначила, що їх наукове опрацювання “вимагає особливого підходу, професійних навичок та знань. Насамперед, вміння працювати з нотними рукописами, які визначають специфіку архівних фондів музичного профілю”⁷.

Як і згадувані вище рекомендації, методична розробка Ю. В. Бенті побудована на особистому досвіді її упорядника, здобутому внаслідок багаторічного науково-технічного опрацювання документів ЦДАМЛІМ України. Того ж року вона була подана на оголошений Укрдерж-

архівом конкурс науково-методичних і науково-інформаційних робіт з архівознавства, документознавства, археографії та здобула диплом III ступеня⁸.

Останні на сьогодні методичні рекомендації з названої серії – “Описування документів фондів особового походження діячів образотворчого мистецтва (живописців, графіків, скульпторів)” – побачили світ у 2015 р.⁹. Особливу увагу в них приділено роботі з творчими документами художників: особливостям їхньої систематизації на рівні фонду (розділ 1), своєрідності формування з них справ (розділ 2) та специфіці укладання заголовків останніх (розділ 3).

Базуючись на особистому досвіді їхнього укладача (а за збігом обставин і автора цієї інформації), отриманому в ЦДАМЛМ України, а також певною мірою на профільній радянській і сучасній вітчизняній літературі на зразок методичного посібника “Робота з документами особового походження” (2009), підготовленого співробітниками Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, згадані методичні рекомендації покликані допомогти працівникам архівних установ України у роботі з документами особових фондів діячів образотворчого мистецтва. На проведеному Укрдержархівом у 2015 р. конкурсі науково-методичних розробок і науково-методичних робіт з архівознавства, документознавства, археографії вони були відзначені дипломом I ступеня¹⁰.

Усі згадані методичні рекомендації мають неабиякий потенціал використання. Адже акумулювавши особистий досвід своїх авторів, вони містять цінні поради та підказки, спрямовані на полегшення роботи архівіста з документами фондів особового походження. Наприклад, Ю. В. Бентя радить під час комплектування справ нотними рукописами розподіляти партитуру, клавір та літературну основу (лібрето) одного музичного твору на окремі справи. Систематизувати ж їх у межах відповідного розділу пропонує за схемою: партитура – клавір – лібрето та підготовчі матеріали до нього¹¹.

Не можна не відзначити також детальних схем систематизації, розроблених авторами методичних рекомендацій. Усі вони мають самостійний, завершений характер, можуть із легкістю застосовуватися на практиці. Т. С. Хардаєва, зокрібно, рекомендує розподіляти справи, сформовані з творчих документів акторів та режисерів театру, на 9 підрозділів, розташованих у межах розділу “Творчі документи” у такому порядку: режисерські екземпляри п’єс; п’єси з помітками фондоутворювача; тексти зіграних ним ролей; концертні репертуари (у т. ч. афіші); власноруч укладені списки творчих праць, зіграних ролей, концертних виступів; щоденники творчого характеру (у т. ч. гастрольних поїздок); творчі праці музичного, художнього, літературного та інших жанрів; фотографії фондоутворювача в ролях, сцен із вистав, які він поставив

/ у яких грав; автобіографії, спомини, подорожні записки, щоденники загального змісту¹².

З усіма анотованими у цій інформації методичними рекомендаціями можна ознайомитися на офіційному веб-сайті ЦДАМЛМ України¹².

Підбиваючи підсумок, хотілося б зазначити, що колектив ЦДАМЛМ України усвідомлює велику відповідальність, яка покладена на нього необхідністю зібрати та зберегти для прийдешніх поколінь документи, у яких відображено культурну історію українського народу. А тому докладає максимум зусиль, щоб зробити це якнайкраще, зокрема, фіксуючи власний досвід наукового описування особових фондів митців у формі науково-методичних розробок.

¹ Склад та характеристика фондів [Електронний ресурс]: сторінка офіційного веб-сайту Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України. URL: http://csam.archives.gov.ua/ukr/sklad_fondiv/ (дата звернення: 17. 03. 2017).

² Детальніше про особові фонди, які зберігаються в ЦДАМЛМ України, див.: Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України: путівник/авт.-упоряд.: Т. Дубовик, Ю. Бентя; Укрдержархів, ЦДАМЛМ України. Київ, 2015. Вип. 4. С. 290–439.

³ Наукове описання фондів особового походження діячів театрального мистецтва (акторів і режисерів-постановників): метод. рек./упоряд. Т. С. Хардаєва; Держкомархів України, ЦДАМЛМЛ України. Київ, 2010. 32 с.

⁴ Тут автор вочевидь припускається помилки. Замість “науково-технічної” має бути “науково-методичної”.

⁵ Там само. С. 3–4.

⁶ Наукове описування фондів особового походження діячів музичного мистецтва (композиторів, артистів-виконавців, музикознавців, педагогів): метод. рек./упоряд. Ю. В. Бентя; Укрдержархів, ЦДАМЛМ України. Київ, 2011. 35 с.

⁷ Там само. С. 3.

⁸ Про результати конкурсу науково-методичних і науково-інформаційних робіт з архівознавства, документознавства, археографії за 2011 рік [Електронний ресурс]: наказ Державної архівної служби України від 01. 08. 2012 № 130. URL: http://www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU/2012_130.pdf (дата звернення: 17. 03. 2017).

⁹ Описування документів фондів особового походження діячів образотворчого мистецтва (живописців, графіків, скульпторів): метод. рек./уклад. Р. О. Загорулько; Укрдержархів, ЦДАМЛМ України. Київ, 2015. 41 с.

¹⁰ Про результати конкурсу науково-методичних розробок і науково-інформаційних робіт з архівознавства, документознавства, археографії у 2015 році [Електронний ресурс]: наказ Державної архівної служби України від 22. 06. 2016 № 70. URL: http://www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU/2016_70.pdf (дата звернення: 17. 03. 2017).

¹¹ Наукове описування фондів особового походження діячів музичного мистецтва... С. 13.

¹² Наукове описання фондів особового походження діячів театрального мистецтва... С. 28.

¹³ Методичні рекомендації [Електронний ресурс]: сторінка офіційного веб-сайту Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України. URL: <http://csam.archives.gov.ua/ukr/metodichni/> (дата звернення: 17. 03. 2017).